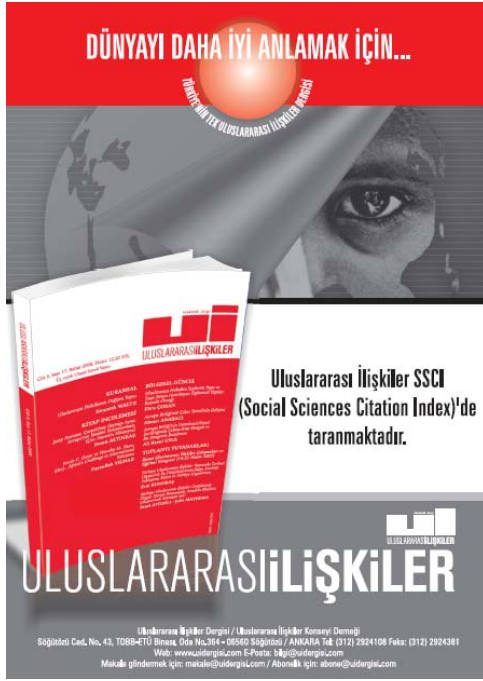

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

KITAP İNCELEMESİ

Serhat GÜVENÇ, Birinci Dünya Savaşı'nın Nedenlerine Donanma Stratejileri Üzerinden Bakış ya da "Birinci Dünya Savaşına Giden Yolda Osmanlıların Drednot Düşleri" Üzerine Notlar

Burak S. GÜLBOY

Doç. Dr. Gülboy, İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Birinci Dünya Savaşı'nın Nedenlerine Donanma Stratejileri Üzerinden Bakış ya da “Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Osmanlıların Drednot Düşleri” Üzerine Notlar

Serhat GÜVENÇ

(Ciltli) İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ocak 2009, 128 sayfa.

ISBN: 978-9944-88-549-2

(Karton Kapak) İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011, 200 sayfa.

ISBN: 978-605-360-299-6

Hazırlayan: Burak S. Gülboy*

28 Haziran 1919'da Versailles Antlaşması'nın imzalanması yalnızca Birinci Dünya Savaşı'nı resmen sona erdirmekle kalmıyor, aynı zamanda insanlık tarihinde eşi görülmemiş bir yıkıma neden olan bu savaşın başlangıcının tarihsel sorumluluğunu da Almanya'ya yüklüyordu. Saraybosna suikastı ertesinde Alman Şansölyesi Theobald Bethman Holweg tarafından Avusturya-Macaristan'ın Sırbistan'a karşı alacağı tavır ile ilgili olarak Almanya'nın, tarihe “açık çek” olarak geçen, her türlü desteği vereceği yolundaki cesaretlendirmesi Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı konusunda Almanya'nın üzerine yüklenen sorumluluktur. Versailles sisteminin Almanya'ya yüklediği bu tarihsel sorumluluk, iki dünya savaşı arası dönemde Alman toplumu ve özellikle de Alman tarihçilerini oldukça etkiledi. Diğer taraftan İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda yaşanan büyük mağlubiyet galipler tarafından yazılan tarihe bir kez daha Almanya'nın “dünya savaşının sorumlusu” olarak işlenmesine neden oldu.

İkinci Dünya Savaşı sonrası tarih anlayışındaki değişim Dünya Savaşlarının sonlarına odaklanırken, gerçekte savaşa yol açan süreçleri pek fazla sorgulamamaktaydı. Buna karşın Edward Hallet Carr'ın 1939'da basılan eseri **Yirmi Yıl Krizi** (*Twenty Year Crisis 1919-1939*) en azından İkinci Dünya Savaşı'na giden sürecin akademisyenler tarafından yeniden değerlendirilebilmesi için bir anahtar sunmaktaydı.¹ Buna rağmen, 1945 sonrasında uluslararası sistemin algılanması Batı bloğunun liberal ve Doğu bloğunun komünist ideolojilerinin bakış açısında belirlendi. 1948'de Hans Morgenthau'nun **Uluslararası Politika** (*Politics Among Nations*) başlıklı eserinin ön gördüğü gerçekçilik, Carr'ın daha “gerçekçi” olan yaklaşımına oranla, ABD bakış açısı ile sınırlıydı.² Bu şartlar altında Versailles'de Almanya'ya yüklenmiş olan Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı ile

* Doç. Dr., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İktisat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. E-posta: b.gulboy@gmail.com.

¹ Edward H. Carr, *Yirmi Yıl Krizi 1919-1939*, (çev. Can Cemgil), İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

² Hans Morgenthau, *Uluslararası Politika*, Cilt 1-2, (çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay), Ankara, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları, 1970.

ilgili sorumluluk olduğu gibi durmaktaydı. Savaş sonrası bölünmüş Almanya'daki Gerhard Ritter'in başı çektiği Alman tarihçiler ise Almanya'nın dünya savaşlarını başlatmanın suçlusu olmadığını anlatmaya çabalıyorlardı.³

Birinci Dünya Savaşı'nın ve bu savaşa yol açan nedenlerin akademik camia tarafından yeniden tartışılmaya başlanması gene Almanya'da ortaya çıkan yeni bir tez ile başladı. Fritz Fischer'in 1961 yılında basılan *Germany's Aims in the First World War* (Almanya'nın Birinci Dünya Savaşındaki Hedefleri) adlı eseri ve bu eser çerçevesinde sunduğu argümanlar özelde Almanya'daki ve genelde dünyadaki akademik çevrelerde büyük yankı uyandırdı. Fischer Bismarck'ın Prusyasından başlayarak Wilhelm'in Alman İmparatorluğuna ve hatta Hitler'in Almanyasına devreden bir dünya politikası ve bu politikanın hedefler bütünü olduğunu iddia etmekteydi. Bu iddia Almanya'nın dünya savaşı başlatmak üzerine olan sorumluluklarını kabul etmekteydi.⁴ Fischer'in iddiaları genç Alman tarihçilerin bir kısmı tarafından kabul edilirken, Gerhard Ritter'in başı çektiği diğer Alman tarihçiler ise bu iddialara karşı durdular. Kısa süre sonra Fischer'in başlattığı tartışma Almanya dışına taşdı ve bu tartışmanın en verimli açılımı Birinci Dünya Savaşı'nın nedenleri üzerine yeni tartışmalar ve savaşa giden süreç üzerine yeni değerlendirmelerin yapılması oldu.

Günümüzde yabancı literatürde Birinci Dünya Savaşı'nın nedenleri üzerine yayınlanmış pek çok kitap var. Bu literatür sosyal bilimlerin disiplinler arası yapısı itibarıyla çok geniş bir araştırma ve tartışma alanına yayılıyor. Uluslararası İlişkiler disiplininde de Birinci Dünya Savaşı geçmişte yaşanmış bir hesaplama anlamında tarihsel bir olay olarak değil, uluslararası sistemin evriminde bir aşama olarak inceleniyor. Bu nedenle savaşa giden süreç ile ilgili değişik bakış açılarından ve değişik hipotezlerden yola çıkan analizler önem kazanıyor. Bu hipotezlerden bir tanesi de 1905'te İngiliz Donanmasının Birinci Deniz Lordu Amiral Jack. A. Fisher tarafından başlatılan "Drednot Yarışı"nın ve bu yarışa diğer ülkelerin de bir türlü katılmalarının savaşa giden süreci hızlandırdığına dayanıyor. Bu konuda Paul Kenedy'nin *The Rise of Anglo German Naval Antagonism* (İngiliz Alman Donanma Karşıtlığının Yükselişi), Holger Herwig'in *The Luxury Fleet* (Lüks Filosu), Robert K. Massie'nin *Dreadnought* (Drednot) ve devam niteliğindeki *Castles of Steel* (Çelik Kaleler) adlı eserleri ilk akla gelenlerden bazıları. 1913'ün sonunda İngiltere ile Almanya arasındaki yarışın yatışmış olmasından dolayı, denizlerdeki silahlanmanın savaşın başlangıcına olan etkisinin düşünüldüğünden daha az olduğu karşı tezi ile karşılaşsa da hala araştırma konusu olarak önemini sürdürüyor. İlginç olan durum ise denizlerdeki silahlanma yarışının İngiltere ile Almanya'yı karşılıklı savaşa sokmamış olsa da başka bir devleti savaşa sürüklemiş olması: Osmanlı İmparatorluğu...

Osmanlı İmparatorluğu'nun denizcilik ve donanma tarihi üzerine çeşitli çalışmalar mevcut. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'dan başlayan süreçte Ali İhsan Gencer'in çalışmaları önemli.⁵ İdris Bostan'ın klasik dönem Osmanlı denizciliği ile ilgili çalışmaları kendisini

³ H. W. Koch (Ed.); *The Origins of the First World War- Great Power Rivalry and German War Aims*, İkinci Basım, Londra, Mc Millan, 1984, s.9.

⁴ Fritz Fischer, *Germany's Aims in the First World War*, New York, Norton and Company, 1967, s.3-50.

⁵ Bu konuda bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Babriye Teşkilatı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1948; Ali İhsan Gencer, *Babriye'de Yapılan İslahat Hareketleri Ve Babriye Nezareti'nin Kuruluşu (1789- 1867)*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.

bu konuda özel kılıyor.⁶ Buna karşılık 19. yüzyılın ikinci yarısındaki buhar dönemi olarak adlandırılan modern donanma ile ilgili çalışmalar dikkat çekici derecede az. Bu dönem ile ilgili toplumun ilgisine ulaşan en kapsamlı çalışma Nejat Gülen'in **Dünden Bugüne Bahriyemiz** adlı eseri idi.⁷ Erol Mütercimler'in çalışmaları buhar dönemi Osmanlı donanması ile ilgili tarihsel bilgiler sunsa da bu konudaki en önemli eserlerden biri, aslında görsel malzeme üzerine kurulu olan, Ahmet Güleryüz ve Bernd Langensiepen ortaklığı ile oluşmuş olan **Osmanlı Donanması** adlı kitaptı.⁸ İlginç olan ise kitabın ilk Almanya'da, sonra ABD'de ve son olarak da Türkiye'de basılmasıydı; kitabın İngilizce adı ise *Otoman Steam Navy* (Buhar Dönemi Osmanlı Donanması) idi. Bunlar dışında Deniz Kuvvetleri Komutanlığı tarafından değişik dönemlerde sınırlı sayıda basılan (hatta birinin içinde kendi doktora tezimin bir kısmını gördüğüm) eserler de bulunmaktaydı.

Buhar dönemi Osmanlı Donanması ile ilgili eserlerin azlığı ve dağınıklığı, bu dönem ile ilgili başka bir sorunu da gizliyor. Bunlardan ilki mevcut kitapların klasik tarih anlatımını benimsemesi ve bu anlatım içinde Osmanlı İmparatorluğunun buhar döneminde donanma stratejisinin hiç işlenmemiş oluşu, ya da daha acımasız bir deyişle yapılan çalışmalarda genel anlamda donanma stratejisi ile ilgili herhangi bir bilgiye sahip olunmaması. İkinci olarak ise yazarların bu çalışmaları daha değerli kılacak bir üst tarih ile birleştirmemeleri. Bu da 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası gelişmelerin Osmanlı İmparatorluğunu ve imparatorluğun donanma stratejisini nasıl etkilediğini analiz etmeyi güçleştiriyor. Bütün literatür epik tarih hikayeleri ve işlenmemiş görsel malzemeler içinde verimini kaybediyor (henüz İngilizcede devletin deniz ile ilgili yaklaşımı ile ilgili kullanılan *naval* kelimesine denk bir terim dahi Türkçe sözlüklerde yer almıyor). Oysa yabancı literatürde bile bu dönem ve hatta Osmanlı Donanması ile ilgili önemli bölümler içeren pek çok kitap var. Paul G. Halpern'in *Mediterranean Naval Situation 1908-1914* (Akdeniz'deki Donanma Durumu 1908-1914), George Nekresov'un *North of Gallipoli* (Gelibolu'nun Kuzeyi) ilk akla gelenler.⁹ Bu durum da Buhar Dönemi Osmanlı Donanma Tarihi olarak adlandırılabilir ve disiplinler arası üretim verimi oldukça yüksek olabilecek bir akademik çalışma alanının işleyişini bir anlamda engelliyor. Yoksa fazla mı karamsar bir söylem?

2009 yılının Ocak ayında İş Bankası Yayınları tarafından basılan Serhat Güvenç'in **Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Osmanlıların Drednot Düşleri** adlı eseri bir önceki paragrafın karamsarlığını boşa çıkartacak bir çalışma olarak toplumun ilgisine sunuldu ve 2011 baharında yeni bir formatta yine okuyucunun ilgisine sunuldu. Serhat

⁶ Bkz. İdris Bostan, *Osmanlı Babriye Teşkilatı XVII. Yüzyılda Tersane-i Amire*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003; *Osmanlı Denizciliği Beylikten İmparatorluğa*, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006; *Kürekli ve Yelkenli Osmanlı Gemileri*, İstanbul, Bilge Yayın Habercilik, 2005.

⁷ Nejat Gülen, *Dünden Bugüne Bahriyemiz*, İstanbul, Kastaş Yayınları, 1988.

⁸ ABD basımı: Ahmet Güleryüz ve Bernd Langensiepen, *Otoman Steam Navy*, Annapolis, Naval Institute Press, 1995; Türkiye Basımı: *Osmanlı Donanması 1828- 1923*, İstanbul, Denizler Kitabevi, 2000.

⁹ Bkz. Paul G. Halpern, *The Mediterranean Naval Situation 1908-1914*, Cambridge, Harvard University Press, 1971; George Nekresov, *North of Gallipoli*, New York, Columbia University Press, 1992.

Güvenç'in eseri yalnızca buhar dönemi Osmanlı Donanmasının en önemli atılımı olan *Reşadiye* ve *Sultan Osman* drednotlarının satın alınışı (ya da alınmayışı) süreçlerini anlatmıyor, aynı zamanda bu sürecin mikro düzeyde Osmanlı İmparatorluğunun dahil olduğu Doğu Akdeniz güç dengesini ve makro düzeyde de Avrupa güç dengesini ne şekilde etkilediğini işliyor. Daha önceden benzer ama gerek kapsam ve gerekse de kaynakça açısından kısıtlı bir çalışma Mim Kemal Öke ve Erol Mütercimler tarafından **Sultan Osman** adı ile toplumun ilgisine sunulmuştu ve hatta oldukça önceden orijinal İngilizce kitabın yayınlanmasından 4 yıl sonra, 1978'de basılmış bir çeviri olan Redmond McLaughlin'in **Yavuz'un Kaçışı** (*Escape of Goeben*) adlı eserinin ilk bölümlerinde Osmanlı'nın drednotlarından bahsedilmekteydi.¹⁰ Bu eserlerin varlığına karşın Serhat Güvenç'in çalışması aslında Türkçe literatürde hiç sorulmamış bir soruyu soruyor: "Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Osmanlı'yı savaşa sürükleyen nedenlerden biri Osmanlı imparatorluğunun donanma stratejisi ve bu stratejinin yarattığı ortamın etkileri olabilir mi?"

Kuvvetli ve çarpıcı bir hipotez ile işe başlayan Serhat Güvenç, daha sunuş kısmında ilerleyen bölümlerin yalnızca bir tarih anlatımı olmayacağını ve belli bir analiz yöntemi takip edeceğini okuyucuya anlatarak gerekli rehberliği yapıyor. Kendisinin Joseph Nye, Jr ve David A. Welch tarafından yazılan *Understanding Global Conflict and Cooperation* (Küresel Çatışmayı ve İş birliğini Anlamak) adlı eserde sunulan analiz yönteminden ilham aldığını belirten Güvenç, kitapta yer alan Birinci Dünya Savaşı'nın nedenleri ve bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğunun savaşa girişi ile ilgili kısımlarını *Reşadiye* ve *Sultan Osman* drednotlarının satın alınışı süreçlerinin anlatımı ile yeniden değerlendirdiğini anlatıyor.

Joseph Nye'in uluslararası ilişkiler disiplinde Yeni liberal ve Yeni Gerçekçi paradigmalar arasındaki mesafenin gün geçtikçe kapandığı bir düşünce yapısının üretmiş olduğu bir yaklaşıma sahip olduğu söylenebilir. Bu anlamda bakıldığında Nye, Kenneth Waltz ve David Singer'in mirasına savunmacı gerçekçilik bazı söylemlerini de ekleyerek uluslararası sistemi değişik analiz seviyelerinde çıkarımlar ile anlamlandırmaya çalışıyor. Nye'in yukarıda ismi geçen, Welch ile ortak çalışmasına göre, Birinci Dünya Savaşı'nın nedenlerini anlamak için üç bakış açısı öneriyor: *derin nedenler*, *ara nedenler* ve *tetikleyici nedenler*; bu neden üçlemesini analiz etmek için ise üç seviye önemli: Uluslararası sistem, toplum ve birey.¹¹ Başlangıç için anlamlı olsa da Nye eserinde sığ bir Anglo Sakson tarih görüşünün eşlik ettiği analizler sunuyor. ABD akademiyasının uluslararası ilişkiler kanadının uluslararası sistemin evriminden çok, bu sistemin evrilmesinin "doğru" şekilde olmasının ABD tarafından kolanması gerektiğinin tarih içinden suçlar bulunarak kanıtlanması üzerindeki ısrarı, Nye'in kitabında da etkisini gösteriyor. Nye, uygun görünen bir yöntem öne sürse de, 1914'te başlayan savaşın neden bir Avrupa savaşı olduğunu ve ancak 1917'de neden bir dünya savaşına dönüştüğünü anlamlandırabilecek bir savaş öncesi analizini üretmekte yetersiz kalıyor. Neyse ki Serhat Güvenç çalışmasında Nye'in analiz yöntemini benimsemekle kalıyor ve doğru kaynakların yönlendirmesi ve yardımcılığıyla kendi yolunu çiziyor.

¹⁰ Redmond McLaughlin, *Yavuz'un Kaçışı*, (çev. Nejat Dalay), İstanbul, Milliyet Yayınları, 1978, s 53-72.

¹¹ Joseph S. Nye ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İş birliğini Anlamak*, (Çev. Renan Akman), İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2010, s 125-147.

Güvenç'in kitabı konuya yabancı ya da konu ile ilgili bilgisi az okuyucu için önemli bir giriş ile başlıyor. Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarında önemli bir bütçe ayırdığı deniz silahlanması ile ilgili girişimler konusunda açıklamalar ve bu silahlanma girişimleri çerçevesinde İngiltere'ye sipariş edilen fakat Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile el konulan iki dreadnot ile ilgili yazılmış olan eserlerdeki tezler yazar tarafından okuyucuya aktarılıyor. Böylesine bir giriş yalnızca okuyucuyu kitabın içine çekmekle kalmıyor, aynı zamanda kitabı sıradan bir tarih çalışması olmaktan çıkartarak okuyucuya objektif bir perspektif kazandırarak, ilerleyen bölümlerdeki analiz sürecine katılmaya itiyor.

Kitabın ilerleyen bölümleri genelden özele inen bir çözümleme üzerine kurulu. Serhat Güvenç uluslararası sistemde Amiral Jack A. Fisher'ın "dreadnot devrimini"ni, bu devrimin yarattığı etkileri ve bu devrimin tetiklediği uluslararası yarış, bu yarışın unsurları ile ilgili tanımlarla süsleyerek anlatıyor.¹² Adriyatik'ten Latin Amerika'ya uzanan bu yarış Güvenç'in cümleleri ile canlanıyor. Güvenç bir yandan okuyucunun gözünde bu çelik devleri canlandırırken, diğer taraftan bunu yapma nedeninin aslında bu devlerin yapılış süreçlerinde uluslararası sistemin devletler arasındaki hiyerarşisinin bu devlerin alım-satım ve yapım süreçlerinde nasıl ve ne kadar etkili olduğunu fark ettirmeden okuyucuya gösteriyor. Diğer taraftan Güvenç, daha önce de belirttiği üzere, günümüze kadar oldukça ihmal edilmiş olan donanma stratejileri ile ilgili önemli bir analiz açılımına giderek Birinci Dünya Savaşı öncesinde Doğu Akdeniz'deki Yunanistan, Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki güç dengesini, donanmalar üzerinden başarı ile değerlendiriyor. Bu seviyede okuyucu, Güvenç'i silahlanma üzerine kurulu bir güvenliği resmettiği için "saldırgan gerçekçi" yakıştırmaları ile itham etmeye hazırlanırken, kendisi analizini uluslararası sistemden toplum seviyesine çekiyor.

Güvenç'in analiz seviyesini toplum çizgisine indirmesi Birinci Dünya Savaşı öncesinde yaşayan bir insanın dünya görüşünü bize aktarması anlamında önemli bir katkıyı ortaya koyuyor. Bu katkı başarılı bir toplumsal tarih anlatımı ile birleştirilerek Osmanlı toplumunun dreadnotlara ve dreadnotların alımına olan yaklaşımını anlamlandırıyor. Bu dönemde bir savaş gemisinin yapımında yüzlerce işçi çalışıyor, bu gemilerin denize indiriliş törenlerine ise binlerce kişi katılıyordu. Örneğin 1897'de Fransız Donanması için yapılan *Jauréguiberry* adlı zırhlının denize indirilişini izlemeye katılanların sayısı otuz bini bulmaktaydı. Bu gemiler yalnızca çelikten devler değil, aynı zamanda insan ile doğa arasındaki rekabette insanlığın teknolojisinin ulaştığı en ileri noktaydı. Bu gemilerin birer ölüm makinesi olduğu kimsenin aklında canlanmıyordu. Hatta bu dönemde yolcu gemileri dahi gerektiğinde silahlandırılmaya hazır olarak inşa ediliyordu; *Titanic* ve kardeşi *Olympic* transatlantik yolcu gemileri, İngiliz Donanma listesinde silahlı ticari kruvazörler olarak gösteriliyorlardı.¹³ Gemiler sokaktaki insanlar için ulusal gururu ve hatta daha fazlası olarak ülkelerinin medeniyete kattığı birer eseri temsil etmekteydiler. Bu nedenle çelikten yapılmış bu teknoloji harikalarına sahip olabilmek için toplumlar sivil girişim-

¹² "Dreadnot Devrimi" için bkz. Nicholas Lambert, *Sir John Fisher's Naval Revolution*, Columbia, University of South Carolina Press, 1999.

¹³ Ticari gemilerin Birinci Dünya Savaşı'nda kullanımı için bkz. David Williams, *Liners in Battle Dress*, St Cathrines, Vanwell Publishing, 1989.

lerle donanma dernekleri kuruyor ve paralar topluyorlardı. Güvenç, Osmanlı Donanma Cemiyeti'ne ayırdığı bölümde de Osmanlı toplumunun savaş gemilerine olan ilgisinin ardındaki psikolojiyi anlatıyor.

Devletler için ise savaş gemilerine sahip olmak vatandaşlarının kafalarındaki imajdan daha farklı bir anlam taşımaktaydı. Alfred T. Mahan'ın 1891'de basılan *The Influence of Sea Power Upon History* (Deniz Gücünün Tarih Üzerindeki Etkisi) adlı eserinin yarattığı deniz gücünün kutsanması miti, 1905 dreadnot devrimi ile birleştiğinde savaş gemileri devletler ve toplumlar için mitolojik kimlikler haline gelmişlerdi.¹⁴ Halen savaşın Clautsewitz'in öngördüğü diplomasinin başka yollarla devamı olarak düşünüldüğü bir süreçte, savaş gemileri devletlerin sahip oldukları gücü en kuvvetle ve ideal biçimde gösterebilen araçlardı. Uzak bölgelerde bayrak gösterme, güç gösterisi ve güç diplomasisi yapabilme yeteneği üreten bu araçların yetenekleri devlet adamları gözünde hep güç ile ilgili kavramlarla birleşmekteydi.¹⁵ Özellikle bu seviyede Güvenç'in Osmanlı İmparatorluğu, Yunanistan ve Rusya'nın donanma stratejilerini karşılaştırarak sunması dreadnotların alınış sürecini anlamlandıracak oldukça önemli bir resim çiziyor.

Birinci Dünya Savaşına giden süreçte bütün dünya halklarında var olan ulusal gurur naifliğinin, bürokrasisinin üretkâr devlet bekası tanımları ile birleştiğinde dreadnot sahibi olmak buna maddi yeteneği olan her devlet için vazgeçilmez bir seçimdi. Bu çerçevede devlet ve toplum olarak ulusal kaynakların nasıl yönlendirildiği, Osmanlı özelinde Serhat Güvenç tarafından başarıyla sunuluyor. Özellikle *Sultan Osman* dreadnotunun satın alınma süreci ile ilgili bölümler bu çelik devin yalnızca bir savaş gemisi olmadığını ama dönemin uluslararası ilişkilerinde de önemli bir belirleyici olduğunu okuyucuya gösteriyor. Okuyucu bu çerçevede İngiltere ve Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasındaki dengeye dreadnot siparişleri çerçevesinde taraf olmaları dönemin uluslararası sisteminin hiyerarşik yapısı ile ilgili bir izlenime sahip olabiliyor. Diğer taraftan uluslararası sermayenin bu tür uluslararası alım-satımlarda oynamış olduğu rol de okuyucuya Lenin'in kapitalizmin en üst evresi olan emperyalizm tezinin önerdiği paylaşım savaşı mantığının savaşa giden sürece olan etkisini yeniden hatırlatıyor.

Serhat Güvenç'in eserinin final bölümleri İngiltere'nin *Reşadiye* ve *Sultan Osman* dreadnotlarına el koyma sürecini ve bu sürecin Osmanlı İmparatorluğunda ve uluslararası ortamda yarattığı etkileri işliyor. Bu bölümlerde İngiltere'nin Kuzey Denizindeki ve Doğu Akdeniz'deki donanma dengelerini Osmanlı dreadnotlarına el koyarak kendince bir düzene soktuğu anlaşılıyor. Dreadnotlara el konmasının başkahramanı İngiliz Donanma Bakanı Winston Churchill'in yaklaşımı ve İngiliz diplomatlarının el koyma sonrasında İstanbul'daki politik ortamı ile ilgili kısımlar ilgi çekici. Gerçekten de Winston Churchill'in bu dönem ile ilgili anılarını yazdığı *World Crisis* (Dünya Krizi) adlı eserinde dreadnotlara el

¹⁴ Theodore Ropp, *The Development of a Modern Navy-French Naval Policy 1871-1904*, Maryland, Naval Institute Press, 1987, s 247.

¹⁵ Deniz gücünün kabiliyetleri ve Birinci Dünya Savaşı öncesi Deniz Gücünün algısı için bkz. Colin S. Gray, *The Leverage of Sea Power*, New York, Free Press, 1992, s 1-30; George Modelski ve William Thompson, *Sea Power in Global Politics*, Seattle, University of Washington Press, 1988.

koyma kararının alınışını meşrulaştırmaya çalışmıştır.¹⁶ Buna karşılık Güvenç, drednotlara el konulması ile ilgili kararı ve dolayısı ile Churchill'in savunmasını başarılı eleştiriler ve karşılaştırmalar ile boşa çıkartmakta. Bu hesaplaşmayı takiben Osmanlı bürokratlarının el konma kararı ile ilgili tepkilerini ve dahası el konulma kararının Osmanlı İmparatorluğu ile uluslararası sermaye arasında yarattığı kriz ayrıntılı olarak işleniyor.

Kitabın final bölümlerinin konuyu ulaştırdığı zirve noktası gerçekte kitabın başlangıç sorusunu okuyucunun karşısına tekrar çıkartıyor: "Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Osmanlı'yı savaşa sürükleyen nedenlerden biri Osmanlı imparatorluğunun donanma stratejisi ve bu stratejinin yarattığı ortamın etkileri olabilir mi?". Bu aşamada okuyucu bu sorunun kitap içinde etkili bir biçimde işlendiğini fark ediyor ve belki de bu güne kadar tarih kitaplarında bolca yer alan ve Osmanlı İmparatorluğunun Birinci Dünya Savaşı'na girişi ile özdeşleşen iki ismin, *Yavuz* ve *Midilli*'nin (ya da *Goeben* ve *Breslau*), arkasında ne kadar önemli bir anlam olduğunu yeniden düşünmeye başlıyor. Bu anlamda Serhat Güvenç oldukça iyi bir şeyler başarıyor.

Serhat Güvencin kitabı yeterli ama zenginleştirilmeye müsait bir kaynakçanın desteği ile hazırlanmış. Yerli ve yabancı literatürde yer alan pek çok kaynağın yanı sıra önemli bazı arşiv belgeleri de kilit açıklamalarda kullanılmış. Özellikle yabancı literatürün Birinci Dünya Savaşı öncesindeki donanma yarışı ile ilgili zenginliği düşünüldüğünde, bu tür bir çalışmanın bazı bölümleri için kaynakları seçmek ve kullanmak yazarı şüphesiz ki zorluyor. Gene de okuyucuyu fazlasıyla tatmin edecek bir kaynakçanın bir araya geldiğini söylemek en doğrusu.

Sonuçta Serhat Güvenç'in eserinin sosyal bilimler alanında Türkçe akademik literatüre birkaç alanda birden katkı yaptığını söylemek yanlış olmaz. Uluslararası İlişkiler disiplinine ait bir yöntem ile Osmanlı İmparatorluğunu Birinci Dünya Savaşı'na götüren sürecin analizi yapılarak tarihin bu tür açılımlarda nasıl bir araç olarak kullanılacağı bu eserde özgün olarak gösterilmiş. Serhat Güvenç'in eseri yalnızca Birinci Dünya Savaşı'na giden süreci tartışan literatüre bir ek olmayacak, aynı zamanda donanma stratejisi ile ilgili literatüre de önemli bir katkı sağlayacaktır. Hepsinden önemlisi Güvenç'in eseri Türkiye'deki donanma tarihi ve deniz stratejisi ile ilgili çalışmalara yeni bir nefes verecek öncüllüktedir ve bu anlamda yeni bir anlayışın doğuşunu simgelemektedir.

¹⁶ Winston Churchill, *The World Crisis 1911-1918*, New York, Free Pres, 2005, s 276-277.